

Mirjana Strčić

Pedagoški fakultet u Rijeci, Rijeka, Brusiceva 1

DRAGOVAN ŠEPIĆ I HRVATSKI NARODNI PREPOROD U ISTRI

UDK 949.713:92 ŠEPIĆ

Izlaganja sa znanstvenih skupova

Prilježeno: 29. 5. 1989.

Radovi D. Šepića iz ovoga područja — koje autorica analizira — mogu se podijeliti u dvije skupine. Jedna grupa tematizira razdoblje preporoda u cjelini, a druga pokazuje da Šepić u njima razmatra i detaljno istražuje pojedina razdoblja, u prvome redu ona na prijelazu stoljeća. Autorica uzima u obzir i Šepićeve radove o talijanskom ire-dentizmu, koji je u značajnoj mjeri bio neposredno uperen protiv hr-vatske i slovenske većine stanovništva Istre u 19. i 20. stoljeću. Šepi-ćeve radove o hrvatskom narodnom preporodu u Istri, ocjenjuje auto-rica, karakterizira pronicljivost i sigurnost sudova, cjelovitost obuh-vata i ovladavanje matičnom strujom promatranoga procesa.

Kao jedini književni historičar na ovom skupu posvećenom djelu akademika prof. dr. Dragovana Šepića, osjećam potrebu da objasnim svoje prisustvo među historičarima i svoje upoznavanje s radovima prof. Šepića koji tematiziraju razdoblje hrvatskoga narodnog prepo-roda u Istri. Ulazeći, naime, u istraživanje hrvatske književnosti u Istri u doba hrvatskoga narodnog preporoda, neizbježno sam morala kre-nuti od spoznaja do kojih je stigla i hrvatska historiografija, te sam se isto tako neizbježno morala sresti i s brojnim rezultatima istra-živanja prof. Šepića u toj oblasti. Moram ovdje auditoriju koji zasi-gurno u manjoj mjeri stigne posvetiti svoju pažnju literarnoj povi-

jesti — a osobito specifičnim problemima koji se javljaju uz književnohistorijsko poznavanje preporodne književnosti u Istri — naglasiti da je hrvatska književna povijest gotovo sasvim bila zapostavila proučavanje literarnih doprinosa nastalih u Istri u preporodnoj epohi, bolje rečeno — ulazeći u projekat istraživanja preporodnog kruga istarskih književnika svaki se istraživač mogao naći bez oslonca u pogledu književnopovijesne literature. Stoga je oslon na opću historiografiju bio neizbježan, a osobito naglašen s obzirom na uistinu najužu povezanost književnih kretanja i ostvarenja preporodnog razdoblja sa svim procesima koji su se odvijali u društvenom životu te epohe — političkom, ekonomskom, kulturno-prosvjetnom u najširem smislu — bilo u Istri, bilo, npr., u Banskoj Hrvatskoj, bilo općenito u malih slavenskih, tzv. nedržavnih naroda. Nužno, dakle, osobno usmjerene na upoznavanje s društvenom problematikom preporodne epohe u Istri, veliku pomoć našla sam upravo u radovima prof. Šepića, čiji je udio na tome području historiografije nezaobilazan.

Ističem u tome smislu njegov vrlo indikativan prilog tiskan 1962. god. pod naslovom »Hrvatski narodni preporod u Istri u našoj novijoj historiografiji«, koji je u vrijeme objavljivanja imao ulogu početnoga impulsa za svaki mogući pristup proučavanju Istre (pa i Kvarnerskih otoka) preporodne doba. Kao pregled relevantne literature, taj je članak imao značenje vodiča, istovremeno i ocjene dotadašnjih istraživanja, ali je u isti mah pokazao (s opisom 26 jedinica) koliko je do tada hrvatska historiografija bila siromašna, nedostatna ili parcijalna u svome poznavanju epohe narodnog preporoda u Istri. Od te, 1962. godine do danas situacija se na sreću u znatnoj mjeri izmijenila, pri čemu valja istaći da su u toj oblasti svakako do danas u prvome planu ostali istraživački napori prof. Šepića, objavljeni od početka šezdesetih godina dalje.

U najužem smislu gledano, prof. Šepić nije se izdvojeno, specifično, bavio problematikom narodnog preporoda u Istri, ako se izuzme radnja »O procesu integracije hrvatske nacije u Istri«, koja je svojim sadržajem nužno morala pokriti i preporodno doba, te Šepićev udio u knjizi Šidak—Gross—Karaman—Šepić, »Povijest hrvatskog naroda 1860—1914«, u kojoj je njegov autorski udio pregled situacije u Istri od 1870. god. dalje. Ostali prilozi uzeti u obzir ovom prilikom pokazuju da prof. Šepić razmatra, »sondira« i detaljno istražuje razdoblje od 1910. do 1914. godine — sudeći već i po njihovim naslovima: »Nacionalna borba u Istri 1900—1914«, »Nacionalna borba u Istri i izbori za Carevinsko vijeće 1907« te »Politika 'narodnog mira' u Istri 1908—1913«. Ako bismo krenuli od Šepićeve postavke izrečene u sintezi »O procesu integracije hrvatske nacije u Istri« da se prva faza toga integracionog toka »primicala svome uspješnom kraju« (str. 263) nakon izbora za Carevinsko vijeće 1891. godine, dakle da se završne godine preporodnog pokreta mogu staviti u devedesete godine — onda

se čini kako i sâm prof. Šepić daje reći da se za preporodno doba u Istri interesira donekle uvjetno, rubno, kao za temelj događaja što su slijedili nakon 1900. godine.

S druge strane, osobno sam sklona postavci da se godina 1907, s izbornom pobjedom hrvatsko-slovenskih snaga i nesumnjivom potvrdom slavenskoga karaktera Istre, može shvatiti kao završna godina preporodnih oblika borbi i nastojanja; stoga u granice ovoga promišljanja odmah ulazi velika Šepićeva radnja o 1907. te pregled koji obuhvaća odsječak 1900—1914. godina. U isti mah, ono što se u Istri i Istarskom saboru dešava od 1900. do 1914. god. najneposrednije je vezano uz prethodna iskustva i načine borbe preporodnih djelatnika, dakle u vezi s preporodnim kretanjima svakako ostaje i cjelokupno Šepićevo istraživanje razvoja situacije do prvoga svjetskog rata. Na vrlo usko povezivanje atmosfere nakon 1907. god. s prethodnim periodom osobito može, pri tome, ponukati poznavanje hrvatske književne produkcije u Istri u vrijeme preporoda; naime, istarski preporodni krug pisaca i nakon 1907, sve do 1914. godine, u svojim djelima nastavlja izražavati identične osnove duhovnih obzora, način mišljenja i osjećanja nacionalne problematike, s tipičnim preporodnim duhom, pa i žanrovskim opredjeljenjima. Hoću, dakle, reći da se u svim do sada navedenim Šepićevim radovima zapravo tretira problematika vezana uz hrvatski narodni preporod u Istri, bilo izravno, bilo posredno.

Isto tako, ovo izlaganje moralo je uzeti u obzir i priloge prof. Šepića posvećene problemima talijanskoga iredentizma i imperijalizma u odnosu na Istru, kao što su »Istra u imerijalističkom programu Italije«, zatim »Talijanski iredentizam na Jadranu«, s podtemama u prilogima »Vivante i talijanski iredentizam na Jadranu« i »Talijanski iredentizam i istočna kriza (1875—1876)«. Talijanska, kasnije talijanaško-talijanska, hegemonija u Istri prisutna je tijekom cjelokupnog trajanja epohe preporoda, s najtamnijim nijansama iredentističke ideologije u istupima talijanskih liberala u Istri, pa i svako raspravljanje o tome iredentizmu mora obuhvatiti njegov stalan porast u Istri tijekom XIX. i na početku XX. stoljeća, uzimajući u obzir vrlo specifične relacije vladajuće talijanske grupacije tijekom preporodne epohe i prema preporodnim nastojanjima, i prema Beču, i prema službenoj politici u samoj Italiji.

Ako se, uz to, poznaju netom navedeni radovi i studije prof. Šepića, dubina istraživačkog rada koji im je prethodio, pa i sam njihov volumen, preporodni pokret istarskih Hrvata (i Slovenaca) u cjelokupnom njegovu znanstvenom opusu nikako ne zauzima marginalnu poziciju.

Bez zalaženja u ostala područja istraživanja u djelu prof. Šepića, njegovi radovi o kojima je ovdje riječ iz dva su rakursa, na dva načina — jednako važna — osvjetljavali zbivanja u Istri tijekom XIX. i početkom XX. stoljeća: jedan je bio put mukotrpnoga, pionirskog ra-

da na proučavanju vremena i problema koje naša historiografija prije njega nije bila istražila; drugi rakurs, sa stanovitim pogledom iskosa, s distance, doveo je toga autora do sintetskih radova što ih karakterizira pronicljivost i sigurnost sudova, cjelovitost obuhvata i ovladavanje matičnom strujom promatranoga procesa.

Šepićev osvrt iz 1962. god. na hrvatsku historiografiju u odnosu na preporodno doba u Istri, u usporedbi sa sadašnjim stanjem, pokazuje koliko mnoštvo problema nije bilo proučeno i koliko su polazišta pojedinih autora u to doba bila različita. Osobito je slabo stajalo završno razdoblje preporodnih kretanja, zajedno s cjelokupnim pregledom situacije do prvoga svjetskog rata. Šepićeve studije o politici »narodnog mira« u Istri te zatim o izborima 1907. pokazale su tek što se sve nije znalo, koliko su procesi društvenih kretanja u Istri krajem XIX. i na početku XX. st. bili komplicirani i sa koliko usnaga, us trajnosti i diplomatskog umijeća morali istupati predvodnici narodnog pokreta u borbi s talijanaško-talijanskom vladajućom grupacijom — u sukobima unutar same Istre, preko »Naše sloge«, »Edinosti«, u Istarskom saboru, kasnije u Zemaljskom odboru pokrajine Istre s Kvarnerskim otocima i njegovim komisijama, pred različito orijentiranim austrijskim namjesnicima Austrijskog primorja u Trstu, sve do Carevinskog vijeća u Beču. Upravo navedene dvije studije ilustriraju suštinu pionirskog rada prof. Šepića — kretanje gotovo nepoznatim terenom i mukotrpno ovladavanje društvenim procesima preko do tada neistraženih i neobjavljenih arhivskih materijala i dokumenata onoga vremena. Malo je građe bilo objavljeno — npr. zapisnici sjednica Istarskog sabora i Carevinskog vijeća, no u svemu ostalome istraživač je bio upućen na podatke iz tadašnjih glasila (»Naša sloga«, »Edinost«, »Il Piccolo«, itd.), na građu u ostavštinama (Ivana Pošćića, Vjekoslava Spinčića itd.), s korespondencijom, materijalima vezanim uz djelovanje hrvatsko-slovenskog zastupničkog kluba u Istarskom saboru i »Političkog društva za Hrvate i Slovence u Istri«. Uostalom, ovdje prisutnima ne treba govoriti koliko vremena i truda traži primarni znanstvenoistraživački rad, ali valja ponoviti da su upravo takve studije prof. Šepića kamen-temeljac za svaki kasniji pokušaj pristupa problematici o kojoj je ovdje riječ. Istovremeno, ti radovi pokazuju i osnovnu značajku prvoga historioografa — sposobnost da se izdvoji bitno, da se prati »crvena nit« suštinskoga u spletu i interferenciji kaotičnih društvenih događanja te okolnosti različitih društvenih slojeva života — ekonomskog, političkog, kulturnog, da ne nabrajamo u detalje.

Druga skupina priloga iz ovoga dijela Šepićeva opusa upravo je i napisana s ciljem da sintetički zahvati u promatrani problem; kao primjer mogu se uzeti sinteze »O procesu integracije hrvatske nacije u Istri« ili »Talijanski iredentizam na Jadranu«. Iako je za prvu od navedene dvije radnje autor rekao da »ostaje više ili manje na razini pokušaja«, s obzirom na još uvijek nedovoljnu istraženost toga povi-

jesnog procesa, ipak valja naglasiti da je suština toga procesa i te kako sagledljivija nakon čitanja Šepićeve rasprave, sa svim njegovim specifičnostima u odnosu na ostale hrvatske krajeve, nešto kasnijim početkom nego u Banskoj Hrvatskoj ili relativno neujednačenim razvojem, s periodima naglih uspona ili, pak, stagnacije, pa čak i padova. Autor koji je, uvjetno rečeno, »specijaliziran« za kraj XIX. i početak XX. stoljeća, maestralnim je zahvatom sagledao cijelo prošlo stoljeće, od odjeka talijanskoga Risorgimenta i našega ilirizma u Istri, 1848. godine kao potvrde već prisutnoga procesa oblikovanja hrvatske nacionalne svijesti u istočnoj Istri, smišljenijega — iako još neorganiziranoga — rada tijekom 50-tih godina, same složenosti nacionalne borbe u Istri, do evolucije dvije hrvatske integracijske ideologije — jugoslavenske (štrosmajerske) i hrvatske (pravaške) — u drugoj polovini XIX. st. te, ponovno potvrđene, uoči prvoga svjetskog rata. Nadopunjena osvrtom na izbor najznačajnijih naših i talijanskih autora koji su se bavili tim problemom, Šepićeva je radnja (od 1981) do sada najcjelovitiji doprinos poznavanju toga vrlo osjetljivog problema u našoj historiografiji.

Bez detaljiziranja — o tome će danas ovdje govoriti drugi — na isti način i apostrofiranu radnju o talijanskom iredentizmu na Jadranu valja izdvojiti kao primjer sintetskoga sagledavanja relevantne problematike.

Moram ovom prilikom ukazati i na širinu Šepićeva pristupa općenito kada je riječ o društvenim kretanjima u Istri, koja je pod Habsburzima bila otcijepljena od svoje nacionalne matice, izdvojena u zasebnu pokrajinu, pa se — u sferi bečkih i talijanskih interesa — specifično i razvijala u svakom pogledu. Istraživači preporodnog razdoblja u Istri (pa i sama među njima) u svome promatranju specifikuma ekonomskog, političkog, kulturno-prosvjetnog, književnog razvoja — nailaze na toliko mnoštvo građe i životnog materijala unutar same Istre da ih oni na neki način apsorbiraju, uvuku u svoje izolirano ozračje, do te mjere da istraživač i ne osjeti kako ne izlazi iz najuže zadanih okvira predmeta svoga istraživanja. Iskustvo pokazuje da prof. Šepić, u usporedbi s većinom znanstvenika, svojim radovima o Istri uvijek ponovno potvrđuje vrlo široke aspekte promatranja, izlazeći iz izoliranih obzora Istre u razmatranje međuodnosa i povezanosti toga konteksta s kretanjima koja se — u vidu koncentričnih krugova — šire prema ostalim hrvatskim krajevima, Habsburškoj Monarhiji općenito, Italiji i Evropi. Realno stanje u Istri, vrlo zapleteno klupko međuodnosa hrvatsko-slovenskih snaga i vladajuće grupacije, prof. Šepić uvijek povezuje s tananim pomacima na političkoj sceni izvan Istre, užoj austrijskoj i najšire evropskoj, što i daje sigurnost njegovu tumačenju nijansiranih pojava u razvoju društvenih prilika u Istri.

U cjelini gledano, u pokušaju zaokruženoga suda, valja istaći da u razvoju poslijeratne hrvatske historiografije posvećene i Istri općenito, i epohi hrvatskoga narodnog preporoda zasebno, prof. Šepiću pripada časno i istaknuto mjesto: svojim je radovima s toga područja u najvećoj mjeri pridonio poznavanju do ranije neistraženih problema i društvenih pojava, omogućujući i današnjim i budućim istraživačima povijesnog fenomena Istre znatno sigurnije osnove rada; istovremeno, u hrvatskoj historiografiji općenito ispunio je prazninu koja se i nije smjela pojaviti do njegovih i naših dana.

U ovom radu pokušat ću prikazati razvoj hrvatske historiografije u Istri od 1945. do danas, a posebno se osvrnuti na radove prof. Dragovana Šepića. Radovi prof. Šepića u ovom području mogu se podijeliti u dva razdoblja. Prvo razdoblje obuhvaća njegova djela iz 1945. do 1960. godine, a drugo razdoblje njegova djela iz 1960. do danas. U prvom razdoblju prof. Šepić je objavio nekoliko radova u kojima se bavi povijesnim i društvenim pojavama u Istri u 19. i 20. stoljeću. U drugom razdoblju prof. Šepić je objavio nekoliko radova u kojima se bavi povijesnim i društvenim pojavama u Istri u 19. i 20. stoljeću.

U ovom radu pokušat ću prikazati razvoj hrvatske historiografije u Istri od 1945. do danas, a posebno se osvrnuti na radove prof. Dragovana Šepića. Radovi prof. Šepića u ovom području mogu se podijeliti u dva razdoblja. Prvo razdoblje obuhvaća njegova djela iz 1945. do 1960. godine, a drugo razdoblje njegova djela iz 1960. do danas. U prvom razdoblju prof. Šepić je objavio nekoliko radova u kojima se bavi povijesnim i društvenim pojavama u Istri u 19. i 20. stoljeću. U drugom razdoblju prof. Šepić je objavio nekoliko radova u kojima se bavi povijesnim i društvenim pojavama u Istri u 19. i 20. stoljeću.

Summary

DRAGOVAN ŠEPIĆ AND THE CROATIAN NATIONAL REVIVAL IN ISTRA

The works of D. Šepić could be divided into two parts — both are analysed by the writer of this report. One part deals with the themes of the entire revival period as such. The other shows that Šepić treats each period into detail especially the one on the turn of the century. The reporter takes into account Šepić's work on the Italian irredenta that has strictly been concentrated against the Croatian and Slovenia majority in Istra in the 19th & 20th century. These works on Croatian National Revival, according to the author are characterised by intuitive and bold judgements, the wholeness of the comprised matter and the dominant upon the main stream of treated matter.